

نگاهی به اقتصاد

سال ۱۳۷۲ سالی خاص برای اقتصاد ما در دوره پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. اجرای آخرین مراحل اولین برنامه توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و اقدامات نهائی برای اجرای سیاست یکسان سازی نرخ ارز از بعد داخلی و اوضاع ویژه بازارهای جهانی نفت به همراه اعمال سیاستهای تضییقی از سوی بازارهای مالی بین المللی از بعد خارجی، مهمترین ویژگیهایی است که سال ۱۳۷۲ را بطور مشخص از دیگر سالهای این دوره متمایز می گرداند. لذا در این مقاله کوشش خواهد شد تا در حدی که آمار و اطلاعات موجود اجازه می دهد نگاهی به روند تحولات اقتصادی در این سال داشته باشیم و تحلیل مختصری را در این زمینه ارائه دهیم.

از ابتدای سال ۱۳۷۲ طبق قانون بودجه این سال بودجه ارزی و کمیته تخصیص ارز از قانون بودجه حذف گردید و نظام تک نرخ ارز به مورد اجراء گذارده شد. گرچه این اقدام به نظر برخی از دست اندرکاران اقدامی متهورانه به حساب می آید ولی باید توجه داشت که زمینه های این تحولات از مدتها قبل فراهم آمده و مقدمات لازم برای اجرای این مرحله از برنامه یکسان سازی نرخ ارز ایجاد

گردید ه بود . در واقع از مدت‌ها قبل مسئولین کشور به این نتیجه رسید ه بود ند که یود چه بندی و توزیع اداری ارز در بلند مدت نمی تواند دوام داشته باشد و تجربه کشورهای با برنامه ریزی متمرکز نیز این واقعیت را به خوبی نشان داده است .

تخصیص اداری ارز متضمن استفاده از انواع اهرمهای اداری و بعضاً قفاوتهای فردی و گروهی است . بهمین جهت هر قدر هم که با دقت صورت بگیرد لزوماً نمی تواند منطبق با ضرورتهای واقعی اقتصاد و دریافت علامتهای صحیح برای تخصیص بهینه منابع ارزی باشد .

با لغو بودجه ارزی طبعاً نیاز به سیاستهای جایگزین برای تنظیم بازار ارز با اتکاب اهرمهای اقتصادی ضرورت می یابد و در این میان مهمترین سیاستی که می تواند مورد استفاده قرار گیرد ، سیاستهای پولی است . در شرایطی که تعیین نرخ ارز بصورت مدیریت شده به نیروهای عرضه و تقاضا سپرده می شود ، چنانچه حجم پول تحت کنترل نباشد طبعاً تثبیت نرخ ارز و کنترل تورم غیر ممکن بوده و تعادل در موازنه پرداختهای کشور قابل تامین نیست .

با توجه به این مراتب در تنظیم سیاستهای پولی سال جاری ضرورت حفظ رشد نقدینگی در سطحی که حد اقل آثار تورمی را داشته و در عین حال به گسترش رکود اقتصادی نینجامد ، مورد تاکید قرار گرفت و شورای پول و اعتبار با در نظر گرفتن جمیع شرایط ، هدف رشد نقدینگی در این سال را معادل ۲۵ درصد تعیین کرد .

به منظور محدود کردن رشد نقدینگی در این سطح ابزارهای غیرمستقیم سیاستهای پولی بویژه نسبتهای سپرده قانونی بکار گرفته شد و علاوه بر آن کوشش شد تا از طریق کنترل پایه پولی به تامین هدف فوق کمک شود . همچنین تغییراتی در نرخ سود تسهیلات بانکی در جهت کاهش تعدد این نرخها داده شد و متناسباً نرخ سود علی الحساب سپرده های سرمایه گذاری افزایش یافت .

با ذکر مقدمه فوق، روند برخی از متغیرهای کلی اقتصاد کشور در سال جاری ذیلا مورد بررسی

قرار می‌گیرد:

۱ - بررسی روند نوسانات نرخ ارز در ششماه اول سال جاری نشان می‌دهد که علیرغم نگرانی‌هایی که نسبت به نوسانات شدید این نرخ در ابتدای سال وجود داشت، این نرخ در بازار خارج از شبکه بانکی طی نیمه اول سال جاری از ثبات نسبی برخوردار بوده و کاملاً تحت کنترل قرار داشته است. مطالعات آماری که براساس ۱۴۴ مشاهده آماری در مورد نرخ روزانه ارز در بازار خارج از شبکه صورت گرفته است حاکی است که میانگین نرخ دلار در این بازار طی مدت مذکور ۱۶۲۳/۹ ریال بوده و انحراف معیار مشاهده مذکور به ۳۰/۷ ریال محدود گردیده است. طبق همین محاسبات نسبت انحراف معیار به میانگین نرخ ارز (ضریب پیرسون) از ۱/۸۹ درصد تجاوز نکرده است که به وضوح نشان‌دهنده نوسان محدود این مشاهده است.

ثبات نرخ ارز تا اواسط سه ماهه سوم سال ادامه داشت و از آن پس بععلت افت شدید قیمت نفت در بازارهای جهانی و با لغال کاهش نسبی درآمدهای ارزی کشور از یکسو و تراکم برداختهای ارزی و اعمال سیاستهای تضییعی و فشار از جانب بازارهای مالی بر کشور از سوی دیگر بازار ارزی دچار نوسان گردید و نرخ ارز در این بازار به سمت بالامیل نمود، هرچند که در ابتدای شروع این روند نوسانات نرخ ارز در مقایسه با تورم در سال اخیر چندان وسیع نبود، ولی بععلت حساسیتهای بیش از حدی که ابراز شد، این نوسانات تشدید گردید. پس از اقدامات بازدارنده و تثبیت‌کننده دولت ثبات از دست رفته مجدداً در بازار ارز حاکم گردید و نرخ ارز در سطحی بالاتر تثبیت شد.

لازم به ذکر است که در تکوین روند افزایشی نرخ ارز از اواسط سه ماهه سوم سال، علاوه بر دلایل پیش گفته، افزایش رشد نقدینگی نیز تا حد ویدی موثر بوده است.

۲ - رشد نقدینگی در ماههای اردیبهشت تا مرداد روندی کاملاً صعودی داشت و بیم آن می‌رفت که در صورت ادامه این روند از هدف تعیین شده تجاوز زیادی داشته باشد. لذا از اواسط مرداد ماه کنترل شدیدتری بر گسترش پایه پولی اعمال گردید و نتیجتاً ماههای شهریور و مهر از شدت رشد نقدینگی به میزان قابل توجهی کاسته شد. بطوریکه رشد نقدینگی در هفت ماهه اول سال به ۱۲/۵ درصد محدود شد که منطبق با هدف تعیین شده بود. در ماههای آبان و آذر مجدداً رشد نقدینگی گرایش صعودی ملایمی را نشان داد. داده است که در صورت ادامه آن احتمالاً این رشد در طول سال ۱۳۷۲ حدود ۲ تا ۳ درصد نسبت به هدف تعیین شده بیشتر خواهد بود.

علیرغم رشد نقدینگی پدیده مثبتی که طی سالهای اخیر در ترکیب نقدینگی شکل گرفته است کاهش مداوم سهم اسکناس و مسکوک و متناسباً افزایش سهم سپرده‌ها در نقدینگی است. براساس آمار موجود، سهم اسکناس در نقدینگی از ۱۲/۵ درصد در آذر ۱۳۷۱ و ۱۴/۹ درصد در اسفند همین سال به ۱۱/۶ درصد در آذر ماه سال جاری تنزل یافته و به همین نسبت به سهم سپرده‌های بانکی افزوده شده است. افزایش نسبی سود علی الحساب سپرده‌ها به همراه کارآیی بیشتر در مدیریت توزیع اسکناس و همچنین استفاده از ابزارهای جدید پرداخت مهمترین علل این روند می‌باشد.

رشد نقد ینگی هرماه نسبت به ماه قبل

(درصد)

سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر
۱۳۷۱	- ۱/۲	۱/۲	۱/۸	۲/۸	۲/۱	۱/۷	۱/۳	۱/۴	۱/۵
۱۳۷۲	- ۲/۳	۱/۵	۲/۷	۴/۰	۲/۴	۱/۶	۱/۲	۲/۵	۲/۳

۳ - براساس برآورد هائی که درابتدای سال صورت گرفت میزان افزایش درمانده تسهیلات بخش خصوصی طی سال ۱۳۷۲ با توجه به هدف رشد نقد ینگی (۲۵ درصد) و تسهیلات مورد نیاز بخش دولتی ، حدود ۵ تا ۵/۵ هزار میلیارد ریال برآورد می شود . از این مبلغ طی نیمه اول سال حدود ۲۳۰۰ میلیارد ریال تحقق یافته و انتظار می رود بهمین میزان نیز در نیمه دوم سال بر حجم این تسهیلات افزوده گردد . طبق مصوبات شورای پول و اعتبار و هیات محترم دولت از کل افزایش درمانده تسهیلات بخش خصوصی طی سال ۱۳۷۲ باید ۱۹ درصد به بخش کشاورزی ، ۳۶ درصد به بخش صنعت و معدن ، ۳۰ درصد به بخش ساختمان و مسکن ، ۶/۵ درصد به بخش صادرات و ۸/۵ درصد بقیه به بخش خدمات بازرگانی و متفرقه اختصاص داده شود .

۴ - با کاهش قیمت نفت در بازارهای جهانی پیش بینی می شود درطول سال جاری حدود ۵ میلیارد دلار از درآمدهای پیش بینی شده ارزی کشور کاسته گردد . این کاهش درآمد در بخش ارزی کشور اثر گذار داشته و برداختهای ارزی کشور را تحت تاثیر قرار داده است .

بعلاوه کاهش درآمد نفت طبعا بودجه دولت را نیز تحت تاثیر قرار داده و می تواند منشاء عدم تعادل بودجه دولت بشود. با این حال دولت کوشش نموده است تا با صرفه جویی هرچه بیشتر در هزینه ها و استفاده بهتر از منابع مالی اثرات این کاهش درآمد را حتی المقدور خنثی نماید.

۵ - در بخش مالی علاوه بر کاهش درآمد نفت، بخشی از سایر درآمدهای دولت نیز تحقق نیافت و لذا دولت برای انجام تعهدات مالی خود ناچار از استفاده از حساب تنخواه گردان مصوب و سایر حسابها گردید. این عامل یکی از عوامل موثر بر افزایش نقدینگی است و بدیهی است کنترل مالی و بودجه ای سرمنشاء و اساس سایر کنترلهاست. لازم به ذکر است که با بروز آثار منفی ناشی از کاهش درآمدها دولت نهایت کوشش خود را بعمل آورده است تا با آن برخوردی بسیار جدی داشته باشد. بهمین جهت سازمان برنامه و بودجه در تخصیص هزینه های بودجه ای کوشش داشته است تا این هزینه ها رابه حد اقل ممکن تقلیل داده و تعادل لازم را در درآمدها و هزینه ها ایجاد نماید. براساس اطلاعات موجود دولت در نظر دارد در مجموع طی سال جاری کل هزینه های بودجه را معادل ۱۵ درصد نسبت به ارقام مصوب کاهش دهد و بدیهی است چنانچه موفق به این امر نشود، نتیجه آن عدم تعادل بودجه و افزایش پول برقرت خواهد بود.

۶ - آمار گمرک نشان می دهد که در سال جاری رشد سریع صادرات غیرنفتی ادامه یافته و ارزش صادرات کالاها غیرنفتی کشور در نیمه اول سال به ۱/۶ میلیارد دلار و در ماه سال به ۲/۱ میلیارد دلار بالغ گردیده است. یکی از پدیده های مثبت و امیدوارکننده در بخش صادرات کشور افزایش قابل توجه سهم کالاها صنعتی در صادرات است بطوریکه سهم این کالاها

در نیمه اول سال جاری به ۳۷ درصد کل صادرات غیرنفتی رسیده و انتظار می رود این سهم در آینده نزدیک افزایش بیشتری پیدا کند. با توجه به عملکرد ده ماهه بخش صادرات نیل به بیش از ۴ میلیارد دلار صادرات غیر نفتی در طول سال جاری رکورد جدیدی است که حصول آن کاملاً امکان پذیر بنظر می رسد. چنانچه رشد سریع صادرات غیرنفتی در سالهای ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ در سالهای آینده همچنان حفظ شود در آینده ای نه چندان دور می توان به خروج از وضعیت فعلی یعنی انکاف زیاد به درآمد نفت کاملاً امید وار بود.

۷ - آخرین آمار بانک مرکزی در مورد کارگاههای بزرگ صنعتی نشان می دهد که در سال ۱۳۷۱

شاخص تولید در این کارگاهها از افزایش معادل ۱/۳ درصد برخوردار بوده است. رشد تولید در صنایع چوب و محصولات چوبی (۹/۶ درصد)، محصولات معدنی (۸/۵ درصد) و غذائی (۴/۲ درصد) در جهت افزایش شاخص کل عمل نمود و کاهش تولید در صنایع تولید مواد و محصولات شیمیائی (۵/۲ درصد) و منسوجات و پوشاک و چرم (۲/۴ درصد) اثرات منفی در افزایش شاخص کل داشته است.

در این سال شاخص اشتغال در این صنایع اندکی (۰/۴ درصد) کاهش یافته ولی شاخص مزد و حقوق سرانه بعثت تعدیل قابل توجه مزد و حقوق کارگران از ۳۰/۵ درصد رشد برخوردار بوده است. بدین ترتیب با توجه به نرخ تورم مزد واقعی در صنایع بزرگ ۷/۲ درصد افزایش داشته است. باید توجه داشت که مزد واقعی در این صنایع در سال ۱۳۷۰ نیز ۱۷/۹ درصد افزایش داشته و در مجموع طی سالهای ۷۱ - ۱۳۶۹ مزد اسمی حدود ۱۲۰ درصد و مزد واقعی حدود ۳۹ درصد در صنایع بزرگ افزایش یافته است.

۸ - آخرین بررسی بودجه خانوارهای شهری نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۱ متوسط درآمد یک خانوار شهری ۲۶ درصد نسبت به سال ما قبل افزایش یافته است. همین بررسی حاکی از متعادل تر شدن توزیع درآمدها بوده و نشان می‌دهد که ضریب جینی از رقم ۰/۳۹۹۶ در سال ۱۳۷۰ به ۰/۳۸۷۰ در سال ۱۳۷۱ محدود گردیده است. این ضریب در سال ۱۳۵۶ معادل ۰/۴۵۸۴ بوده و در طول دوره بعد از انقلاب روند نزولی داشته است. همچنین بررسی مذکور نشان میدهد افزایش سهم طبقات کم درآمد و متوسط در کل درآمدها و کاهش نسبی سهم طبقات پردرآمد است.

شاخصهای نابرابری توزیع درآمد در مناطق شهری

(در سالهای ۱۳۷۱ - ۱۳۵۶)

شرح	سال			
	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۸	۱۳۵۶
ضریب جینی	۰/۳۸۷۰	۰/۳۹۹۶	-/۴۰۹۲	۰/۴۵۸۴
سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم درآمد	۱۶/۰۶	۱۵/۵۸	۱۴/۸۰	۱۴/۱۹
سهم ۴۰ درصد خانوارهای بادرآمد متوسط	۳۸/۶۸	۳۷/۸۳	۳۸/۱۳	۳۵/۵۰
سهم ۲۰ درصد خانوارهای پردرآمد	۴۵/۲۶	۴۶/۵۹	۴۷/۰۷	۵۲/۳۱
نسبت سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین خانوارها به ۱۰ درصد فقیرترین خانوارها	۱۵/۹	۱۶/۳	۱۷/۶	۲۴/۷

در مجموع می‌توان چنین نتیجه گرفت که در سال ۱۳۷۱ و نیمه اول سال ۱۳۷۲ کوشش شده است

تا سیاستهای اقتصادی بطور هماهنگ در جهت اهداف تعیین شده بکارگرفته شود. البته هنوز اقتصاد

ما به نفت وابسته است و قیمت نفت هم بصورت يك متغیر بیرون را تعریف می شود . بدین ترتیب با توجه به اتکاء زیاد اقتصاد کشور به بخش نفت طبیعی است که سیاستهای مالی ، پولی و ارزی کشور تحت تاثیر عوامل بیرونی قرار می گیرند و این وضعیتی است که از اوایل نیمه دوم سال جاری پدیدار شده است . در واقع نمی توان این واقعیت را متکرر بود که نوسانات قیمت نفت که خارج از کنترل عوامل داخلی است ، بعضی از معادله ها را بهم می زند و نیل به اهداف اقتصادی را با مشکل مواجه می گرداند . اما از سوی دیگر این واقعیت را نیز باید پذیرفت که اتخاذ سیاستهای انعطاف پذیر و صحیح می تواند آثار منفی ناشی از این وضعیت را به حداقل ممکن کاهش دهد . در مورد مشکلات فعلی بنظر می رسد اتخاذ سیاستهای انقباضی و محافظه کارانه در زمینه هزینه ها تنهاتر راه علاج باشد . عبارت دیگر اکنون که درآمد ارزی کشور کاهش یافته است باید در مصرف این منابع دقیق تر باشیم و با امساک بیشتری آن را تخصیص دهیم تا انضباط مالی حاصل گردیده و بتوانیم نقدینگی را کنترل نماییم .

در خانمه این نکته قابل توجه است که شاید در دنیا نتوان کشوری را پیدا کرد که همراه با انجام اصلاحات اقتصادی توانسته باشد به رشد اقتصادی قابل ملاحظه ای دست یابد . در بیشتر کشورهای که اصلاحات عمیق اقتصادی انجام شده در سالهای اصلاحات رشد اقتصادی منفی مشاهده شده است . در کشور ما در سالهای اخیر رشد قابل ملاحظه با اصلاحات اقتصادی همراه بوده است . ویژگی دیگر سالهای اخیر سرمایه گذاری وسیع در بخشهای مختلف اقتصادی است که حاصل آن در سالهای بعد مشاهده خواهد شد . بدون تردید چنین سیاستهایی در نهایت به ثمر رسیده و نتیجه آن رشد با ثبات خواهد بود هر چند که نوسانات مقطعی که بعضاً منشا آن خارج از کنترل است بروز نماید .